Estratègies en l'adaptació de manlleus en català i en altres llengües romàniques[*]

Clàudia Pons-Moll
Universitat de Barcelona

Resum

Aquest article explora i il·lustra de forma contrastiva els diferents mecanismes i estratègies a què recorren diverses llengües romàniques (català, espanyol, italià, portuguès europeu i portuguès del Brasil) a l'hora d'incorporar paraules manllevades d'altres llengües, sobretot de l'anglès. D'entre aquestes estratègies, s'investiguen la importació diferencial o no reparació, l'adaptació a la fonologia nativa, la reparació divergent, la reparació innecessària, l'emergència del no marcat, i la interacció de fenòmens en un mateix manlleu. En l'article es consideren tant les adaptacions que ocorren en el nivell segmental, com les adaptacions condicionades pel context dins de la paraula, com també les adaptacions que ocorren en el nivell suprasegmental. L'article acaba reflexionant sobre la manera en què el comportament fonològic dels manlleus transcendeix en la producció de segones llengües i de llengües estrangeres.

Abstract

This article explores and illustrates, from a contrastive perspective, the various mechanisms and strategies triggered in Romance languages (such as Catalan, Spanish, Italian, European Portuguese, and Brazilian Portuguese) in the phonological adaptation of loanwords, especially from English. The strategies taken into account are differential importation or non-repair, adaptation to the native phonology, divergent repair, unnecessary repair, emergence of the unmarked, and the interaction of phenomena in a given loanword. The article considers the adaptations that occur at the segmental level, the adaptations conditioned by the context within the word, as well as the adaptations that occur at the suprasegmental level. The paper concludes with a discussion on how the phonological behavior of loans transcends the production of second and foreign languages.

1. INTRODUCCIÓ

L'estudi del comportament fonològic dels manlleus és rellevant des d'un punt de vista lingüístic perquè sovint aporta informació que no és apreciable quan s'analitza només la fonologia del lèxic natiu (Holden, 1976; Itô i Mester, 1999; Kang, 2011). La conducta dels manlleus pot informar, per

[*] Aquest treball forma part del projecte FFI2016-76245-C3-3-P (<http://www.ub.edu/GEVAD>), finançat per l'Agència Estatal d'Investigació (AEI) del Govern d'Espanya i pel FEDER (UE), i del grup de recerca consolidat 2017SGR942 de la Universitat de Barcelona (<http://www.ub.edu/GEV>), finançat per la Generalitat de Catalunya. Agraeixo l'ajut de Maria Celeste Rodrigues, Marina Vigário i Joao Veloso, a qui he fet consultes sobre el portuguès europeu i el portuguès del Brasil.

exemple, de la productivitat efectiva dels processos fonològics i de les estructures segmentals, prosòdiques i morfològiques que caracteritzen una llengua determinada, en la mateixa mesura que ho fan els experiments amb paraules no reals, tan explotats avui dia (Kang, 2011; Smith, 2018), i pot ser un indicador, per tant, de la tendència evolutiva d'una llengua determinada. En l'adaptació de manlleus hi intervenen múltiples factors, que poques vegades actuen de forma independent. D'entre aquests factors, n'hi ha d'estrictament lingüístics, com ara l'emergència dels patrons propis de la fonologia nativa, la transferència de patrons característics de la llengua donant, l'emergència, en la llengua receptora, d'estructures no marcades interlingüísticament, la percepció i la interpretació fònica del manlleu, etc. I, també, d'extralingüístics, com ara el grau de bilingüisme de la comunitat receptora i del parlant, la via d'introducció del manlleu (oral o escrita) i la conseqüent influència de la grafia, les normes de correspondència grafia-so de la llengua receptora, les tendències de correspondència grafia-so convencionalitzades per a una determinada llengua donant, la llengua intermediària per la qual s'introdueix el manlleu, l'antiguitat i la freqüència d'ús del manlleu, etc. (per a una visió comparativa de la freqüència d'ús dels manlleus en el marc dels dialectes del català, veg. Cabré et al., 2014).

En aquest article s'exploren i il·lustren de forma descriptiva i contrastiva els diferents mecanismes i estratègies a què recorren diverses llengües romàniques (català, espanyol, italià, portuguès europeu i portuguès del Brasil) a l'hora d'incorporar paraules manllevades d'altres llengües, sobretot de l'anglès. D'entre aquestes estratègies, s'investiguen la importació diferencial (§ 2.1), l'adaptació a la fonologia nativa (§ 2.2), la reparació divergent (§ 2.3), la reparació innecessària (§ 2.4), l'emergència del no marcat (§ 2.5), la interacció de fenòmens en un mateix manlleu (§ 2.6), i la confluència i discrepància estratègica en l'adaptació de manlleus en el marc de les llengües romàniques (§ 2.7). En la segona part de l'article (§ 3) es discuteix, a partir de dades del català i de l'espanyol, de quina manera el comportament fonològic detectat en els manlleus es manifesta en altres àmbits, com ara en la producció d'una segona llengua o d'una llengua estrangera.

2. ESTRATÈGIES EN L'ADAPTACIÓ FONOLÒGICA DE MANLLEUS

2.1. Importació diferencial

Els manlleus poden presentar un comportament que es desmarca de la fonologia regular de la llengua, la qual cosa es coneix com a importació diferencial o no reparació (Holden, 1976; Itô i Mester, 1995; 1999; Kang, 2011; per al català, Cabré, 2002; Pons-Moll, 2012a). Es parla d'importació i de no reparació quan una determinada estructura, ofensiva en el lèxic natiu i per tant «reparada», es manté inalterada en el lèxic no natiu. La importació diferencial pot afectar el mateix inventari de sons (mitjançant la incorporació de sons inexistents en el lèxic natiu), les restriccions estructurals d'ocurrència de sons (que es veuen relaxades en el cas del lèxic no natiu) o els mateixos processos fonològics actius en el lèxic natiu (que poden no aplicar-se o infraaplicar-se quan per context s'esperaria que ho fessin). En qualsevol d'aquests tres casos, la fonologia no nativa és menys

restrictiva, més permissiva, que no pas la fonologia no nativa, atès que tolera un ventall més ampli de sons i d'ocurrències de sons. Les causes que s'esdevingui això són diverses: la voluntat del parlant de marcar una determinada peça lèxica com a perifèrica del lexicó natiu (Cabré, 2009); el mateix curs diacrònic de la llengua, que necessita un període de temps per emmotllar el lèxic nou a la fonologia nativa; o l'existència, en la llengua receptora, d'elements lèxics que inclouen, de forma excepcional, les estructures no permeses en el lèxic ordinari, fet que explica que es permetin en el lèxic de nova entrada.

Un bon exemple d'aquesta major permissibilitat pel que fa a l'inventari de sons permesos en el lèxic no natiu la trobem en català, i concretament en l'inventari d'unitats consonàntiques. Llevat d'algunes excepcions minoritàries de caràcter dialectal, el lèxic no natiu del català, a diferència del natiu, compta, per exemple, amb la fricativa velar sorda ([x]) i amb la fricativa interdental sorda ([θ]). La fricativa velar sorda ([x]) és el so a què recorre el català per adaptar qualsevol so fricatiu velar sord, faringi o glotal d'altres llengües (veg. Cabré, 2002: 928); es correspon gràficament amb una *j*, una *g*, o amb una *h*, depenent dels casos, i apareix tant en mots manllevats de l'espanyol (1a), com de l'anglès (1b) i d'altres llengües (1c), hagin o no hagin estat aquests darrers introduïts a través de l'espanyol. De manlleus amb [x], n'hi ha de força antics i consolidats, com ara *pi**j**o* (de l'espanyol), ***h**alar* (del caló), o ***h**obby* (de l'anglès), els quals han perseverat amb aquesta realització, i de més recents, com ara ***h**aiku* (del japonès, segurament a través de l'anglès) o ***h**iking* (de l'anglès).

També és possible trobar adaptacions amb [Ø] de *h* provinent d'un so faringi en la llengua d'origen, en mots d'origen àrab com ***h**ummus* o ***h**arem*, o d'un so glotal, en mots d'origen anglosaxó, com ara ***h**amburguesa* o ***h**otel*, seguint l'estratègia tradicional del català a adaptar la *h* com a [Ø]. De fet, com es veurà en el § 2.2, aquesta és l'estratègia a què recorren altres llengües romàniques, com ara l'italià (***h**acker* [á:ker]), el francès (***h**acker* [áke]) o el portuguès europeu (veg. Vigário, aquest volum).

Cal tenir en compte, en tot cas, que la majoria d'aquests manlleus s'han introduït al català per via escrita (premsa escrita, premsa digital, etiquetatge comercial, etc.), i que la realització com a [x] de la *h* gràfica és la més productiva avui dia. Sorprenentment, però, les descripcions normatives assumeixen una realització aspirada de la *h* en casos com ara *gi**h**ad*, ***h**aima*, ***h**àmster*, ***h**àndicap*, ***h**òlding*, *ma**h**arajà*, *sua**h**ili*, ***H**anoi*, ***H**èlsinki*, ***H**ollywood* (IEC, 2017: 84; veg., també, Creus i Julià-Muné, 2010).

(1) Català (lèxic no natiu): importació del so [x]
   a. [x] (~ [χ]): **j**uerga, **j**aleo, **j**oder, pi**j**o, **g**éminis, Qui**j**ote, **j**ota, **G**elocatil, etc.
   b. [x]: **h**àndicap, **h**ipster, **h**acker, **h**all, **h**at-trick, **h**eavy, **h**ip-**h**op, **h**ashtag, etc.
   c. [x]: **h**aiku, gi**h**adisme, **h**enna, **h**àmster, **H**egel, **H**itler, **H**ussein, **H**omeini, etc.

Quant a les adaptacions amb [θ], són força menys, i la majoria es corresponen amb mots manllevats de l'espanyol, que compta amb aquest so (2a). També n'hi ha d'originaris de l'anglès i del francès, sovint introduïts al català a través de l'espanyol (cf. *ne*[θ]*esser*, [θ]*umba*, [θ]*àping*, [θ]*oom*)

(2b). En tot cas, les adaptacions amb [θ] alternen amb adaptacions amb [s], quan la grafia és una *c* (3a), i amb adaptacions amb [z], quan la grafia és una *z* (3b). En el primer cas, hi intervé la similitud perceptiva, i en el segon la incidència de la grafia.

(2) Català (lèxic no natiu): importació del so [θ]
   a. [θ]: ga**z**pacho, **z**asca, per**c**ebe, **Z**ara, **z**ulo; **c**ebiche, **C**ervantes, **c**elo, etc.
   b. [θ]: ne**c**esser; **z**àping, **z**ombie, **z**umba; **th**riller, bluetoo**th**, smoo**th**ie, **th**eta, pa**th**os, e**th**os, etc.

(3) Català (lèxic no natiu): adaptació de [θ] com a [s] ~ [z]
   a. [s]: ne**c**esser, ga**z**pacho, per**c**ebe, **Z**ara; **c**ebiche, **c**ervantes, **c**elo, etc.
   b. [z]: **z**àping, **z**ombie, **z**umba, etc.

Una de les conseqüències de la importació diferencial és que el sistema fonològic que es deriva de la importació dels manlleus acaba ocupant algunes llacunes fonològiques del sistema natiu (Kenstowicz, 2005; Cabré, 2010: 12). És interessant constatar que en català, i de fet en la majoria de llengües, aquesta importació de segments forans afecta només determinades consonants —en el cas del català no se solen importar, per exemple, les realitzacions fricatives de la *r*, pròpies de llengües com ara el francès o l'anglès—, i que el sistema vocàlic és molt menys permeable a la importació d'elements forans (veg., en aquest sentit, el § 2.2, en què es tracten els casos en què hi ha una adaptació dels manlleus a la fonologia nativa). Aquest comportament discrepant té segurament un origen perceptiu: els sons que contrasten perceptivament amb els propis del sistema són els que es transfereixen com a tals; els que no, com és el cas de les vocals, no es transfereixen i el que fa el parlant és assimilar-los a aquells propis del sistema que són fonèticament semblants (Kenstowicz, 2005).

Pel que fa a la major permissibilitat de les possibilitats d'ocurrència dels sons, aquesta pot ser conseqüència de la manca d'aplicació de processos que impedeixen l'ocurrència de determinats sons en certes posicions (com ara la reducció vocàlica en català, o l'elisió de la *-r* i la *-n* finals després de vocal tònica, les quals es tracten més endavant), o simplement pot ser per una distribució més àmplia de determinats sons en el lèxic no natiu. Això darrer és el que s'esdevé, per exemple, en espanyol, en què, en posició final de mot, només hi ha ocurrències de consonants coronals en el lèxic natiu, ja siguin sonants (4a) o obstruents (4b), i, encara, dins de les obstruents coronals, tampoc no hi ha ocurrències de l'oclusiva dental sorda (4c) (veg., entre d'altres, Colina, 2009: 36). L'absència de consonants no coronals i de l'oclusiva dental sorda en posició final de mot es deu a una procés històric d'epèntesi, segons el qual s'hauria inserit una vocal epentètica *-e* ([e]) després dels radicals acabats en qualsevol consonant no coronal o després de radicals acabats en oclusiva dental (4d) (veg., entre d'altres, Harris, 1987; Colina, 1995), la vigència sincrònica del qual és discutible (veg. el § 2.3) (Bonet, 2016: 317), o bé a l'activitat d'un procés de neutralització en posició final de mot (4e) (veg. el

§ 2.2) (Bonet, 2006; Lloret i Mascaró, 2006). Tal com s'il·lustra en els exemples de (5), però, els manlleus sí que admeten consonants obstruents en posició final de mot amb un lloc d'articulació no coronal, ja sigui labial (5a), velar (5b) o labiodental (5d) (Hualde, 1999). I també admeten, en aquesta posició, consonants oclusives sordes dentals (5c) (Colina, 2009: 36). Com es veurà en el § 2.2, aquest no és el cas dels manlleus acabats en consonant sonant amb un lloc d'articulació no coronal, en què s'opta per un procés de centralització de la consonant (cf. *Becka**m*** [n]).

(4) Espanyol (lèxic natiu): consonants admeses en posició final de mot (reparació)
   a. pape[l], hábi[l]; camió[n], exame[n]; amo[r], carácte[r]
   b. me[s], mese[s]; pe[θ], cáli[θ]; virtu[d] (~ virtu[ð] ~ virtu[θ] ~ virtu[Ø])
   c. rap[e] (cf. rap-ito), nub[e] (cf. nub-oso); saqu[e] (cf. sac-ar), pliegu[e] (cf. pleg-ar)
   d. empat[e] (cf. empat-ar), alicat[e] (cf. alicat-ar)
   e. donce[ʎ]a ~ donce[l]; champa[ɲ]ería ~ champá[n]; adá[m]ico ~ adá[n]

(5) Espanyol (lèxic no natiu): consonants admeses en posició final de mot (no reparació)
   a. clu[p], ra[p], tra[p], cre[p], VI[p], we[p], keba[p], cli[p], chi[p]
   b. fra[k], bulldo[k], coña[k], viva[k], TA[k], airba[k], ga[k], tuare[k]
   c. Fia[t], sui[t], mamu[t], inpu[t], robo[t], taro[t], vermu[t], cabare[t], bàsque[t]
   d. che[f], sheri[f], nai[f], rosbi[f], NI[f], leitmoti[f]

El fet que aquestes consonants es realitzin sordes en posició final quan el manlleu original presenta un obstruent sonora (cf. *clu*[b], *airba*[g]) pot entendre's com una ocurrència de l'*emergència del no marcat* (veg. el § 2.5), en la mesura que l'ensordiment d'obstruents finals no és un procés detectable en la fonologia nativa de l'espanyol. A banda d'aquestes realitzacions amb manteniment de la consonant final, també són possibles realitzacions amb elisió (cf. *clu*[Ø], *fra*[Ø], *vermu*[Ø], etc.; Bonet, 2006: 317; Colina, 2009: 36 i 103), les quals es tracten més endavant, ja que són un exemple d'una altra estratègia en l'adaptació de manlleus coneguda com a *reparació divergent* (segons la qual fonologia nativa i fonologia no nativa recorren a estratègies diferents per resoldre una mateixa estructura no permesa en la llengua).

En italià ocorre una situació semblant a l'exposada per a l'espanyol. Com és sabut, en aquesta llengua no es permeten les paraules acabades en consonant, formin part o no d'un grup consonàntic, llevat d'alguns casos marginals, que inclouen paraules funcionals que no poden formar una paraula prosòdica per elles mateixes de manera que no apareixen mai en posició final de mot, com ara determinats articles (*il*, *un*), preposicions (*in*, *con*, *per*, etc.) i algunes paraules truncades (*amor*, *dolor*, *fior*, etc.). Tot i aquesta restricció, la majoria de manlleus de l'anglès, sobretot en les varietats del nord, poden presentar una o més d'una consonant en posició final de mot, sigui quin sigui el lloc i el mode d'articulació o la sonoritat (en cas que es tracti de consonants obstruents) (6a-b) (Morandini, 2007). Aquestes realitzacions amb consonant final alternen, en algunes varietats, amb realitzacions

amb una vocal epentètica final (*chi*[k] ~ *chi*[k.ke], *cha*[t] ~ *cha*[t.te], *frea*[k] ~ *frea*[k.ke]), que sembla que no té un estatus fonològic i que és el resultat de la distensió (*release*) de la consonant final (Repetti, 2012: 183). En italià, però, a diferència de l'espanyol, les obstruents finals que són sonores en la llengua original es mantenen com a tals (cf. *mou*[z], *tre*[nd]), de manera que en aquest cas la fidelitat a l'output de la llengua donant té prioritat respecte del marcatge.

(6) Italià (lèxic no natiu): ocurrència de consonants o grups consonàntics en posició final de mot (no reparació)
   a. cha[t], ne[t]; sto[p], to[p], tri[p], sli[p]; clu[b], sno[b], we[b]; frea[k], tra[k], chi[k], ro[k]; busine[s], ga[s], mou[z]; ma[t͡ʃ], sandwi[t͡ʃ]; sni[f]; tra[m], mode[m], aquagy[m]; sloga[n], smoki[ŋ]; topmode[l], tunne[l]; ba[r], best-selle[r], pullove[r]
   b. bo[ks], fa[ks]; ca[rt], cha[rt], spo[rt]; fi[lm], jea[ns], li[ŋk], spri[nt], su[rf]; trade [tréjd], spri[nt]; tre[nd], backgrou[nd]; popco[rn]; aquapar[rk], compact di[sk], te[st]

Com es deia, una altra instància de la importació diferencial o no reparació afecta el conjunt de processos actius en una llengua determinada, que no operen en el cas dels manlleus. En el cas del català central, això ocorre, per exemple, amb l'elisió de la *-n* i de la *-r* finals després de vocal tònica i amb la reducció vocàlica (Cabré, 2002, 2009; Mascaró, 2002; Creus i Julià-Muné, 2010; Pons-Moll, 2012a, 2015). Tal com s'il·lustra en les alternances de (7) i de (8), l'elisió de la *-n* i de la *-r* finals ocorren quan aquestes consonants es troben en posició final de mot i van precedides de vocal tònica (Mascaró, 1978; Bonet i Lloret, 1998; Faust i Torres-Tamarit, 2017). Com s'exemplifica en les alternances de (9), la reducció vocàlica en català central és un procés pel qual la vocal baixa /a/ i les vocals anteriors mitjanes /e/ i /ɛ/ conflueixen en la vocal neutra [ə] en posició àtona, i pel qual les vocals posteriors mitjanes /o/ i /ɔ/ passen a la vocal alta [o] en posició àtona (Mascaró, 1978; Bonet i Lloret, 1998; Mascaró, 2002).

(7) Català (lèxic natiu): aplicació normal de l'elisió de la *-n* final després de vocal tònica
   pla[n]s ~ pla[n]íssim ~ pla[Ø]
   cosi[n]s ~ cosi[n]et ~ cosí[Ø]
   xile[n]a ~ xile[n]isme ~ xilè[Ø]
   oportu[n]s ~ oportu[n]itat ~ oportú[Ø]

(8) Català (lèxic natiu): aplicació normal de l'elisió de la *-r* final després de vocal tònica
   darre[ɾ]a ~ darre[ɾ]ia ~ darre[Ø]
   parti[ɾ]o ~ parti[Ø]
   du[ɾ]a ~ du[ɾ]esa ~ du[Ø]

(9) Català (lèxic natiu): aplicació normal de la reducció vocàlica

c[á]sa ~ c[ə]seta

t[ɛ́]rra ~ t[ə]rrestre

f[é]ra ~ f[ə]roç

p[ɔ́]rta ~ p[u]rtal

p[ó]ma ~ p[u]mera

Tal com s'ha descrit en diferents treballs dedicats a la fonologia del català, tant l'elisió de la *-n* i de la *-r* finals com la reducció vocàlica de les vocals mitjanes tendeixen a no operar en paraules manllevades d'altres llengües, sigui quin sigui el període en què hagin estat introduïdes en la llengua catalana i independentment de quina sigui la llengua donant. En els exemples de (10) i (11) s'exposen casos il·lustratius de la infraaplicació (això és, de no aplicació) del procés d'elisió de la *-n* i de la *-r* posttòniques finals (Cabré, 2002; Pons-Moll, 2012a, 2015). I a (12), casos il·lustratius de la infraaplicació del procés de reducció vocàlica de les vocals anteriors mitjanes /e/ i /ɛ/ a [ə] i de les vocals posteriors mitjanes /o/ i /ɔ/ a [o] en posició àtona, ja sigui en posició final absoluta, posició final seguida de consonant, posició pretònica o posttònica (veg. Mascaró, 2002; Cabré, 2002, 2009; Pons-Moll 2012a, 2015; Pons-Moll et al., 2019a, 2019b, i Pons-Moll i Torres-Tamarit, en premsa, d'on s'han extret la majoria d'exemples, Wheeler, 2005).

(10) Català (lèxic no natiu): infraaplicació de l'elisió de la *-n* final després de vocal tònica (no reparació)

diva[n]	catipé[n]	Suda[n]
futo[n]	mato[n]	Vuitto[n]
canca[n]	canto[n]	Nissa[n]
xama[n]	pasto[n]	Pante[n]
catamara[n]	Pakista[n]	Tigua[n]
patxara[n]	Afganista[n]	Amazo[n]

(11) Català (lèxic no natiu): infraaplicació de l'elisió de la *-r* final després de síl·laba tònica (no reparació)

atelie[r]	partene[r]	Carpentie[r]
dossie[r]	fox-terrie[r]	voyeu[r]
necesse[r]	somie[r]	Eliono[r]
premie[r]	Plenu[r]	Topo[r]
xifonie[r]	Carrefou[r]	Bore[r]

(12) Català (lèxic no natiu): infraaplicació de la reducció vocàlica de vocals mitjanes (no reparació)

cutr[e]	blíst[e]r	youtub[e]r
gor[e]	Twitt[e]r	t[e]mpura
fly[e]r	Goog[e]l	s[e]r[o]t[o]nina
gadg[e]t	pilat[e]s	c[o]ntàin[e]r
hípst[e]r	típ[e]x	m[o]jit[o]
màst[e]r	Kleen[e]x	pest[o]
cút[e]r	ram[e]n	jud[o]

En portuguès europeu ocorre una situació semblant a la del català. En el lèxic natiu, les vocals tòniques finals seguides de nasal experimenten un procés de nasalització, tal com demostren les alternances de (13) (Mateus i d'Andrade, 2000). Malgrat això, les paraules manllevades de l'anglès, sobretot les que es perceben encara com a manlleus, mantenen la nasal final i la vocal precedent no experimenta cap procés de nasalització, és a dir, es realitza com una vocal oral (14a) (veg. Freitas et al., 2003). Cal dir que el mots apresos i històricament cultes poden presentar un comportament semblant (*gérm*[ɛn], *abdóm*[ɛn], *plânct*[ɔn]; veg. Veloso, 2010: 234). Amb tot, però, també són possibles realitzacions amb elisió de la *-n* i la vocal nasalitzada (*Nissa*[e̋], *Vuitt*[ó̰]) i realitzacions en un estadi intermedi d'adaptació amb vocal nasalitzada i sense elisió de la nasal (*Amaz*[ɔ̋n]). De fet, el portuguès del Brasil sí que ha adaptat aquestes seqüències de vocal seguida de nasal en posició final de mot a la fonologia nativa, tal com s'il·lustra en els exemples de (14b). La reducció vocàlica, que no exemplifiquem aquí, també presenta un comportament excepcional en el cas dels manlleus (veg. Vigário, 2016: 64).

(13) Portuguès (lèxic natiu): elisió de la *-n* final i nasalització de la vocal precedent

irma[n]ar ~ irm[e̋] 'fraternitzar ~ germana'

so[n]oro ~ s[ó̰] 'sonor ~ so'

comu[n]al ~ com[ṵ́] 'comunal ~ comú'

(14) Portuguès (lèxic no natiu)

a. Portuguès europeu (no reparació)

barm[ɐn]

fashi[on]

Amaz[ón] ~ Amaz[ɔ̋n]

slog[ɐn]

s[im]-card

Put[in] ~ Put[ĩ]

Darw[in] ~ Darw[ĩ]

Citro[ɛn]

b. Portuguès del Brasil (reparació)

barm[ɐ̃]

fashi[õ]

Amaz[ɔ̋]

slog[ɐ̃]

s[ĩ]-card

Put[ĩ]

Darw[ĩ]

Citro[ɛ̃]

Un altre cas d'importació diferencial en aquesta mateixa llengua és el que afecta les seqüències de fricativa seguida de consonant en posició inicial de mot (*sC*-), que en general es realitzen amb una fricativa prepalatal (15) (Vigário, en premsa), però no ho fan en el cas dels manlleus (16) (d'Andrade i Rodrigues, 1998). (Pel que fa al comportament del portuguès del Brasil en relació amb aquests grups consonàntics, veg. el § 2.7.)

(15) Portuguès europeu (lèxic natiu): prepalalització de la fricativa alveolar en el grup *sC*-
[ʒ]vaído 'desmaiat'
[ʒ]belto 'esvelt'
[ʃ]perado 'esperat'
[ʃ]tar 'estar'
[ʃ]cola 'escola'

(16) Portuguès europeu (lèxic no natiu): manca de prepalatalització de la fricativa alveolar en el grup *sC*- (no reparació)

[s]teps	[s]cript
[s]taff	[s]lalom
[s]tand	[s]logan
[s]tar	[s]pam
[s]tock	[s]poiler
[s]top	[s]pot

2.2. Adaptació a la fonologia nativa

Al costat de la importació diferencial o no reparació, poden desencadenar-se altres estratègies, la més òbvia i una de les més freqüents és la simple adaptació a la fonologia nativa (Kenstowicz, 2005; Kang, 2011), que es manifesta en la majoria de casos en l'adaptació de sons inexistents en la llengua receptora o bé en l'aplicació de processos propis de la llengua receptora en estructures que hi són desconegudes. En català, hi ha nombroses instàncies d'adaptació a la fonologia nativa. En el punt anterior, hem vist que el català no mostra inconvenients a l'hora d'importar determinats sons, com ara la fricativa velar o la fricativa interdental. En canvi, és absolutament reticent a incorporar i integrar altres sons, com ara la fricativa uvular del francès ([ʁ]) i, també, les aproximants retroflexa i alveolar sonores ([ɻ], [ɹ]), pròpies de l'anglès americà i britànic. Aquests sons s'adapten sistemàticament amb una ròtica vibrant ([r]) o bategant ([ɾ]), depenent de la posició sil·làbica que ocupen en el manlleu i seguint la distribució estructural d'aquests segments en el marc del català (17): la ròtica vibrant apareix en posició inicial de mot ([r]*emake*), en posició inicial de síl·laba després de consonant (*Mon*[r]*oe*), en posició de coda, alternant amb la bategant (*pa*[r]*tene*[r] ~ *pa*[ɾ]*tene*[ɾ]), en posició intervocàlica (*so*[r]*y*, *Ha*[r]*ison*), i la ròtica bategant, com a segon element d'una obertura sil·làbica

complexa (p[ɾ]*èssing*) o en posició intervocàlica (*O*[ɾ]*ange*). És rellevant que l'espanyol presenta un comportament idèntic al del català, i que altres llengües romàniques, com ara el portuguès (veg. Vigário, aquest volum), també són resistents a importar aquesta tipologia de sons. De fet, l'adaptació, aquí, segueix les normes de correspondència grafia-so pròpies del català.

(17) Català (lèxic no natiu): adaptació de [ʁ], [ɻ], [ɹ] com a [r] i [ɾ]

a. [r]aclet, [r]alentí, [r]ent[ɾ]ée, p[ɾ]emie[r], atelie[r], pa[r]tene[r], voyeu[r], p[ɾ]êt-à-po[r]ter, etc.

b. [r]emake, [r]eality show, [r]àfting, [r]ènting, [r]al·li, [r]ànquing, [r]eady-made, [r]oaming, [r]eggae, [r]eggaeton, escape-[r]oom, show-[r]oom, Ha[r]ison, p[ɾ]èssing, O[ɾ]ange, etc.

De totes maneres, l'àmbit en què el català és més impermeable a la importació de sons és el vocàlic. La incorporació d'elements vocàlics propis d'altres llengües és inexistent en català, que se sol mantenir fidel al sistema de vuit vocals. Hi ha diverses causes que expliquen aquesta circumstància. D'una banda, la dificultat en la percepció de les distincions vocàliques de sistemes molt més complexos que els del català, com és el cas de l'anglès. D'altra banda, el fet que sovint els manlleus s'introdueixen per via escrita (premsa escrita, premsa digital, etc.), de manera que el que fa el parlant és limitar-se a reproduir la correspondència grafia-so pròpia del sistema català. Un cas en què això es fa molt evident és en l'adaptació dels manlleus de l'anglès amb una *o* posttònica, la qual es realitza de forma sistemàtica amb una [o], i no pas amb una [ə] (*Bòst**o**n*, *fashi**o**n*, *Washingt**o**n* [o]), tal com s'esperaria si la via d'entrada del manlleu fos l'oral (cf. angl. *Bòst**o**n*, *fashi**o**n*, *Washingt**o**n* [ə]), atès que, com és sabut, el català oriental compta amb aquest so. Els únics casos en què les normes de correspondència grafia-so no transcendeixen en l'adaptació del manlleu és el cas de mots que en anglès contenen els diftongs [eɪ] i [aɪ], els quals s'adapten de forma sistemàtica com a [ej] i [aj] en català, sigui quin sigui l'origen gràfic del diftong (18).

(18) Català (lèxic no natiu): adaptació de [eɪ] i [aɪ] com a [ej] i [aj]

a. b[éj]by boom, b[éj]gel, g[éj]mer, panc[ej]ke, f[éj]ke

b. pen dr[áj]ve, t[áj]-break, black fr[áj]day

Amb tot, però, en català és sistemàtica la realització monoftongada, ja sigui amb vocal posterior oberta o tancada, del diftong posterior de l'anglès [oʊ] (19a); la confluència de les vocals [i] i [ɪ], que difereixen pel que fa al tret lax, en la vocal [i] (19b); la confluència de les vocals [u] i [ʊ], que també difereixen pel que fa al tret lax, en [u] (19c) (veg. Creus i Julià-Muné, 2010); la manca de distincions en la llargada vocàlica (19d), o l'adaptació de la vocal mitjana abaixada anterior [æ] com a [a] (19e).

(19) Català (lèxic no natiu): adaptació al sistema vocàlic natiu

a. p[ó]le position (cf. angl. [póʊl]), g[ɔ́]l average (cf. angl. [góʊl]), h[ó]st (cf. angl. [hóʊst]), [ò]versize (cf. angl. [óʊvəsáɪz]), [ò]verbooking (cf. angl. [óʊvəbókɪŋ])
b. b[i]siness (cf. angl. [bíznɪs]), f[i]tness (cf. angl. [fítnəs]), [i]t-girl (cf. angl. [ít]), muff[i]n (cf. angl. [mʌ́fɪn])
c. l[u]k (cf. angl. [lúk]), e-b[u]k (cf. angl. [í:bʊk]), overb[u]king (cf. angl. [óʊvəbúkɪŋ])
d. bl[u]t[u]th (cf. angl. [blú:tu:θ]), h[u]ligan (cf. angl. [hú:lɪgən]), [i]-book (cf. angl. [í:bʊk])
e. p[a]ncake (cf. angl. [pǽnkeɪk]), h[a]cker (cf. angl. [hǽkə])

El anglicismes de Menorca, però, mereixen una atenció especial, en la mesura que sí que es van introduir per la via oral, de manera que el sistema d'adaptació reflecteix la pronunciació anglesa en moltes ocasions. Tal com s'il·lustra en els exemples (20), la vocal anterior [æ] de l'anglès britànic s'adapta com a [ɛ] (20a), i la [ə] i [i] àtones, com a [i] (20b) i [ə] (20c), respectivament.

(20) Català de Menorca (anglicismes)
a. ull bl[ɛ́]c ('ull morat', de l'angl. brit. black [blǽk] 'negre')
b. bèrgu[i]n ('negoci', de l'angl. brit. bargain [bɑ́:rgɪn] 'ganga')
c. Mèrv[ə]l (~ Mèrv[i]l) ('bala', de l'angl. brit. marble [mɑ́:rbəl])

En el § 2.1 s'ha vist que el català adapta la *h* aspirada com a [x] en la majoria de casos, per bé que antigament l'adaptava amb [Ø] (***h****amburguesa*, ***h****arem*, etc.). De fet, aquest és el cas de l'italià, que adapta aquest so com a [Ø] de forma sistemàtica (21a) (Morandini, 2007). També ho fa el portuguès (veg. Vigário, aquest volum). En tots dos casos, per tant, hi ha una adaptació a la fonologia nativa. En aquest mateixa línia, és interessant constatar com l'italià adapta els diftongs [eɪ] i [oʊ] amb una vocal generalment llarga (21b).

(21) Italià (lèxic no natiu): adaptació als sistemes consonàntics i vocàlics natius
a. Adaptació de *h* com a [Ø]
hacker [á:ker], hair stylist [érstajlist], hamburger [ambúrger], handicap [éndikap] ~ [ándikap], happening [éppenɪŋ], hard copy [arkɔ́:pi], hard core [árkɔr], hard disk [ardísk], hobby [ɔ́bbi], hostess [ɔ́stes], hotel [otɛ́l], hot line [ɔtlájn]
b. Adaptació de [eɪ] i [oʊ] com [ɛ:] i [ɔ:]
b[é:]by sitter, teen[é:]ger, screen s[é:]ver, b[é:]gel
sm[ɔ́:]king, p[ɔ́:]ker, sl[ɔ́:]gan, m[ɔ́:]dem

L'adaptació a la fonologia nativa també es pot concretar en l'aplicació de processos propis de la llengua receptora que no operen en la llengua donant. En català, hi ha múltiples instàncies d'això. Els

manlleus que en anglès acaben en una obstruent sonora s'adapten, sense excepcions, amb una obstruent sorda (23a), seguint el procés regular d'ensordiment d'obstruents finals del català (22a); així mateix, els manlleus que comencen amb una sibilant seguida de consonant (23b), transgredeixi o no el principi de seqüenciació de sonicitat (d'acord amb el qual la sonicitat dels segments dins de la síl·laba ha de ser decreixent respecte del nucli sil·làbic), s'adapten mitjançant la inserció d'una vocal epentètica ([ə], en el cas de les varietats orientals; [e], en el cas de les occidentals) (veg. Lloret, 2002; sobre la qualitat de la vocal epentètica inserida en central, veg., també, el § 2.3). La vocal epentètica apareix reflectida en la grafia dels mots en la majoria de casos (cf. ***e**sport*, ***e**stop*, ***e**stoc*, ***e**slògan*, ***e**stand*), si bé no en tots (cf. *striptease*, *status quo*, *sfumato*). El procés és compartit per l'espanyol i pel portuguès del Brasil, que insereixen, respectivament, les vocals [e] i [i] en les mateixes circumstàncies ([e]*steps*, [e]*spòiler*, [e]*slògan*, [e]*stoc*; [i]*steps*, [i]*spòiler*, [i]*slògan*, [i]*stoc*), però no pas amb el portuguès europeu, que, com hem vist, manté intactes aquests grups inicials (veg. els exemples de (16)).

(22) Català (lèxic natiu): ensordiment d'obstruents finals i epèntesi

a. cal[β]a ~ cal[p], càli[ð]a ~ càli[t], ce[ɣ]a ~ ce[k], difu[z]a ~ difú[s], bo[ʒ]a ~ bo[t͡ʃ]

b. des[Ø]criure ~ [ə]scriure, di[Ø]stendre ~ [ə]stendre, iugo[Ø]slau ~ [ə]slau

(23) Català (lèxic no natiu): ensordiment d'obstruents finals i epèntesi (adaptació a la fonologia nativa)

a. we**b** [p] (cf. angl. [wéb]), ready-ma**de** [t] (cf. angl. [rɛ̀diméɪd]), airba**g** [k] (cf. angl. [ɛ́rbæg]), ja**zz** [s] (cf. angl. [d͡ʒǽz]), bri**dge** [t͡ʃ] (cf. angl. [bríd͡ʒ])

b. [ə]steps, [ə]spòiler, [ə]slògan, [ə]stoc, [ə]spinning, [ə]stand

L'accentuació en el marc del mot també és un àmbit en què en català tradicionalment hi ha hagut adaptació a la fonologia nativa. És sabut que en català en les paraules que acaben en consonant l'accent tendeix a situar-se a la darrera síl·laba, fet que explica que la majoria de paraules amb radical acabat en consonant siguin oxítones, tant si aquesta consonant emergeix a la superfície (*re**bel***, *pas**tís***) com si no (*per**dó***, *fus**ter***). I que en les paraules que acaben en vocal l'accent tendeix a recaure en la penúltima síl·laba, fet que explica que la majoria de paraules amb radical acabat en vocal siguin paroxítones (***co**di, res**i**du*, etc.). Aquest patró accentual ha tendit a reproduir-se en l'adaptació de manlleus. Així, els manlleus de l'anglès que acaben en consonant i que són paroxítons o proparoxítons s'han adaptat en català com a oxítons (24a-b), i els manlleus de l'anglès que acaben en vocal i que són proparoxítons s'han adaptat en català com a paroxítons (24c) (Oliva i Serra, 2002) (veg., de totes maneres, altres possibilitats d'adaptació en els exemples de (25)). El comportament il·lustrat en els exemples de (24a) sol reproduir-se en l'adaptació de manlleus d'altres llengües (cf. *falàfel*, pronunciat [falaˈfel]). Així mateix, els manlleus de l'anglès que són compostos i que en aquesta llengua presenten

l'accent en el primer component, s'han adaptat amb l'accent situat en el segon component, seguint el patró propi del català.

(24) Català (lèxic no natiu): adaptació accentual

a.	tiquet	[tiˈkɛt]	(cf. angl. [ˈtikit])
	futbol	[fubˈbɔl]	(cf. angl. [ˈfʊtˌbɔl])
	handbol	[əmˈbɔl]	(cf. angl. [ˈhændˌbɔl])
	beisbol	[bəjzˈβɔl]	(cf. angl. [ˈbeɪsˌbɔl])
	COVID	[koˈβit]	
b.	polaroid	[polәˈɾɔjt]	(cf. angl. [ˈpoʊlәˌrɔɪd])
	gol average	[ˌgɔlәβeˈɾaʃ]	(cf. angl. [ˈgoʊlˌævәrɪdʒ])
	bungalou	[buŋgәˈlɔw]	(cf. angl. [ˈbʌŋgәˌloʊ])
	Instagram	[instәˈɣɾam]	(cf. angl. [ˈinstәgɾam])
	avatar	[әβәˈtar]	(cf. angl. [ˈævәˌtɑr])
c.	penalti	[peˈnalti]	(cf. angl. [ˈpɛnәlti])
	royalty	[roˈjalti]	(cf. angl. [ˈrɔɪәlti])
d.	superman	[superˈman]	(cf. angl. [ˈsuːpәˌmæn])
	topless	[tobˈles]	(cf. angl. [ˈtɑplɪs])
	handout	[xanˈdawt]	(cf. angl. [ˈhændˌaʊt])
	plumcake	[plumˈkejk]	(cf. angl. [ˈplʌmˌkeɪk])
	playboy	[plejˈβoj]	(cf. angl. [ˈpleɪˌbɔɪ])
	sex-appeal	[seksәˈpil]	(cf. angl. [ˈsɛksәˈpil])
	skate-board	[әskejbˈbort]	(cf. angl. [ˈskeɪtˌbɔrd])
	sex-shop	[sɛkˈʃɔp]	(cf. angl. [ˈsɛksˌʃɑp])
	underground	[anderˈɣɾawn]	(cf. angl. [ˈʌndәˈgraʊnd])

El mateix comportament es detecta en llengües com el portuguès, que situen l'accent en la darrera síl·laba en els manlleus compostos en anglès (*pass**word***, *che**ck-in***, *work**shop***, *megas**tore***, *ket**shup***, etc.; veg. Freitas et al., 2003). Cal advertir, de totes maneres, que en català la tendència avui dia és a preservar l'accent de la llengua original, i és per això que és possible trobar manlleus paroxítons i proparoxítons acabats en consonant (i també en vocal els proparoxítons) en la llengua original sense adaptació accentual ((25a-c); cf. (24a-c)). El mateix es pot afirmar dels compostos, que també poden presentar accent primari en el primer component, i no pas en el segon ((25d); cf. (24d)).

(25) Català (lèxic no natiu): manca d'adaptació accentual

a.	pàdel	[ˈpaðel]
	bagel	[ˈbejɣәl]
	gamer	[ˈgejmer]

	fitness	[ˈfinnes]
	e-book	[ˈiβuk]
	hipster	[ˈxipster]
	muffin	[ˈmafin]
	Ketchup	[ˈketʃ͡up]
	COVID	[ˈkoβit]
b.	xarleston	[ˈtʃ͡arleston]
	Instagram	[ˈinstəɣɾam]
	avatar	[ˈaβətar]
	hooligan	[ˈxuliɣan]
	happening	[ˈxapeniŋ]
	Washington	[ˈwaʃiŋton]
	Calendar	[ˈkalendar]
	càrdigan	[ˈkarðiɣan]
	stablishment	[əsˈtaβliʒmən]
c.	celebrity	[seˈleβɾiti]
d.	workshop	[ˈwɔrkʃop]
	Spiderman	[əsˈpajderman]
	handout	[ˈxɛndawt]
	feedback	[ˈfibbak]
	freelance	[ˈfɾilans]

L'espanyol presenta nombrosos casos d'adaptació a la fonologia nativa. En aquesta llengua, com s'il·lustrava en el § 2.2, no s'admeten consonants sonants amb un lloc d'articulació no coronal. Ho demostren les alternances que repetim a (26), en què la lateral i la nasal palatal en posició d'obertura sil·làbica alternen amb una nasal o una lateral coronal en posició final de mot, per un procés de neutralització. Com s'il·lustra en els exemples de (27), aquest procés de neutralització es reprodueix en l'àmbit del lèxic no natiu. Així, les paraules que en català acaben en lateral palatal s'adapten amb una lateral alveolar (27a) i les paraules que en anglès o en altres llengües acaben en una nasal bilabial s'adapten amb una nasal alveolar (27b) (veg., entre altres, Bonet, 2006; Lloret i Mascaró, 2006; Pons-Moll 2012b).

(26) Espanyol (lèxic natiu)

a. aque[ʎ]os ~ aque[l], donce[ʎ]a ~ donce[l]

b. champa[ɲ]ería ~ champá[n]

c. adá[m]ico ~ adá[n], islá[m]ico ~ isla[n]

(27) Espanyol (lèxic no natiu) (adaptació a la fonologia nativa)

a. Sabade[l], Parc Güe[l], Maraga[l] (cf. cat. Sabade[ʎ], Parc Güe[ʎ], Maraga[ʎ])
b. Becka[n], punto co[n], boo[n], móde[n], eslálo[n] (cf. angl. Becka[m], punt co[m], boo[m], móde[m], eslálo[m])
c. tóte[n], álbu[n], referéndu[n], réquie[n], Amsterda[n]

Altres fenòmens de l'espanyol que aparentment són interpretables com a adaptacions a la fonologia nativa són la simplificació a [n] dels mots que en anglès acaben en [ŋ] (*boomera**ng*** [n]), l'adaptació a [s] dels manlleus amb una fricativa prepalatal (*gei**sh**a* [s], *fla**sh*** [s]), o l'adaptació amb [g] inicial dels manlleus amb semivocal posterior seguida de vocal (*whatsapp* [gwasáp]), etc. Atès, però, que no hi ha evidència en la fonologia nativa sobre com resoldre aquestes estructures, es tractaran en el § 2.5, com a casos d'emergència del no marcat.

2.3. Reparació divergent

Una altra estratègia documentada en l'adaptació de manlleus és la reparació divergent, que es correspon amb aquells casos en què la fonologia nativa i la fonologia no nativa recorren a estratègies diferents per reparar una estructura fonològica no lícita en la llengua receptora. El principal inconvenient a l'hora de considerar aquesta possibilitat és que ben sovint les dues estratègies que conviuen no tenen el mateix grau de productivitat, això és, ben sovint una de les estratègies ha perdut vigència sincrònicament, i l'altra s'ha imposat. En tot cas, l'espanyol torna a ser exemplar en aquest sentit. La fonologia d'aquesta llengua tradicionalment ha reparat els grups consonàntics finals mitjançant la inserció d'una vocal epentètica (28a) (veg., entre d'altres, Harris, 1987; Colina, 1995, 2009; Bonet, 2006: 317). També, les paraules amb radical acabat en consonant no coronal (28b) o en oclusiva dental sorda (28c). Aquest procés d'epèntesi, conjuntament amb el procés de neutralització, comentat en el § 2.2, han provocat que no hi hagi, en el lèxic natiu, paraules acabades en grups consonàntics, en consonants no coronals o en oclusiva dental. Els manlleus, però, en lloc de reparar aquestes estructures mitjançant la inserció d'una vocal epentètica, recorren a un procés de simplificació, que consisteix en l'elisió del segment consonàntic final, tal com s'il·lustra en els exemples de (29a-b) (cf., però, *vedet*, que es realitza amb vocal final [e]). De fet, aquestes realitzacions amb elisió, que alternen amb les realitzacions amb manteniment comentades més amunt (veg. el § 2.1), han transcendit en l'ortografia, i la RAE ha incorporat molts d'aquests mots amb elisió al diccionari: *bidé* (del fr. *bidet*), *bisté* (al costat de *bistec*), *bufé* (al costat de *bufet*), *buqué* (del fr. *bouquet*), *cabaré* (al costat de *cabaret*), *cabriolé* (del fr. *cabriolet*), *caché* (del fr. *cachet*), etc.

(28) Espanyol (lèxic natiu): epèntesi
a. verd-oso ~ verd[e], part-ir ~ part[e], cost-ar ~ cost[e], cárn-ico ~ carn[e], inform-ar ~ inform[e], elegant-ísimo ~ elegant[e]

b. call[e], vall[e], muell[e], detall[e]
c. rap[e], nub[e], mat[e], jef[e], arrecif[e]

(29) Espanyol (lèxic no natiu): elisió i no epèntesi

a. low cos[Ø] (cf. angl. low cos[t])
mus[Ø] (cf. angl. must[t])
tes[Ø] (cf. angl. test[t])
greencar[Ø] (cf. angl. greencar[d])
star[Ø] (cf. angl. star[t])
sprin[Ø] (cf. angl. sprin[t])
b. clu[Ø], ra[Ø], tra[Ø], cre[Ø], VI[Ø], we[Ø], keba[Ø], cli[Ø], chi[Ø]
fra[Ø], bulldo[Ø], coña[Ø], viva[Ø], TA[Ø], airba[Ø], ga[Ø], tuare[Ø]
Fia[Ø], sui[Ø], mamu[Ø], inpu[Ø], robo[Ø], taro[Ø], vermu[Ø], cabare[Ø]

També pot interpretar-se com a reparació divergent la tendència del català, força estesa avui dia, que la qualitat de la vocal epentètica inserida a principi de mot en els manlleus començats en *sC*- sigui [e] ([e]*spam*, [e]*script*, [e]*steps*, [e]*spinning*, [e]*spòiler*), i no pas la [ə] característica del lèxic natiu ([ə]*sperar*, [e]*stadi*) o dels manlleus més antics ([ə]*stop*, [ə]*sport*, [ə]*slògan*).

2.3. Reparació innecessària

Un fenomen interessant en l'adaptació de manlleus és la reparació innecessària (Peperkamp, 2005; Kang, 2011), que es refereix a aquells casos en què la fonologia de la llengua receptora i de la llengua donant coincideixen a l'hora de resoldre una estructura determinada, i, no obstant això, el parlant repara (o, si es vol, evita) de manera innecessària una estructura del manlleu, seguint una fonologia alternativa, que en aquest cas no pot explicar-se com un cas d'emergència del no marcat, sinó més aviat tot al contrari: aquesta circumstància ocorre en català, en què, encara que les paraules acabades en consonant, ja sigui superficialment o subjacentment, tendeixen a ser oxítones (veg. el § 2.2), es reparen les paraules de l'anglès amb la mateixa estructura amb un accent paroxíton, fins i tot sent també oxítones en aquesta llengua. Noti's, també, com les paraules tipus *Benetton*, *Amsterdam*, que són també oxítones en les llengües originàries (*Benet**ton*** it.; *Amster**dam***, adaptat de l'anglès), tendeixen a realitzar-se com a proparoxítones en diferents llengües romàniques (***Be**netton*; ***Ams**terdam*, en espanyol i en català, per exemple).

(30) Català (lèxic no natiu): reparació innecessària

a. Accentuació innecessàriament paroxítona
hotel [ˈxotel] (cf. angl. [hoʊˈtɛl])
Excel [ˈeksel] (cf. angl. [ɪkˈsɛl])

resort	[ˈresort]	(cf. angl. [rɪˈzɔrt])
alarm	[ˈalərm]	(cf. angl. [əˈlɑrm])
address	[ˈaðɾes]	(cf. angl. [əˈdrɛs])

b. Accentuació innecessàriament proparoxítona

Halloween	[ˈxalowin]	(cf. angl. [ælәˈʊiːn])
Benetton	[ˈbeneton]	(cf. it. [beneˈton])
Amsterdam	[ˈamsterdam]	(cf. angl. [amstərˈdam])

2.4. Emergència o aproximació al no marcat

Una circumstància encara més desafiadora en la incorporació de manlleus és el que es coneix com a aproximació al no marcat (Kenstowicz, 2005; Kang, 2011), que es dona quan la fonologia dels préstecs és sorprenentment més restrictiva que la fonologia nativa, o quan no hi ha evidència, ni fins i tot experiència, en la llengua receptora sobre com resoldre una determinada estructura (McCarthy, 2002). En el § 2.1, es comentava que en el lèxic natiu de l'espanyol no hi ha obstruents en posició final, i això fa que no hi hagi evidència en aquesta llengua sobre com resoldre la sonoritat d'aquestes consonants quan es troben en posició final de mot; és a dir, l'espanyol no té, en el lèxic natiu, un procés d'ensordiment d'obstruents sonores en posició final, com el té el català. El fet, però, que els mots manllevats de l'anglès acabats en obstruent sonora es realitzin en espanyol amb una obstruent sorda, quan aquesta es realitza (veg. el § 2.1), pot interpretar-se com un cas d'emergència del no marcat.

(31) Espanyol (lèxic no natiu): ensordiment d'obstruents finals

a. clu[p], we[p]
b. airba[k], ga[k], tuare[k]
c. ja[s], bri[t͡ʃ]

Com es deia en el § 2.2, són interpretables com a casos d'emergència del no marcat, pel fet que no hi ha evidència en la fonologia nativa de l'espanyol sobre com resoldre-les, la simplificació a [n] dels mots que en anglès acaben en [ŋ] (32a), l'adaptació a [s] dels manlleus amb una fricativa prepalatal (32b), l'adaptació amb [g] inicial dels manlleus amb diftong creixent de semivocal posterior seguida de vocal (32c), etc. (per a aquest darrer fenomen, veg. Jiménez et al., 2019). Moltes d'aquestes adaptacions, a més a més, han transcendit en l'ortografia (cf. *búmeran* ~ *bumerán*, *pimpón*; *serpa*; *güisqui*).

(32) Espanyol (lèxic no natiu): aproximació al no marcat

a. [n]: boomera**ng**, cateri**ng**, campi**ng**, casti**ng**, dumpi**ng**, marketi**ng**, pierci**ng**, ranqui**ng**, pin-po**ng**

b. [s]: gue**i**s**h**a, fla**sh**, **sh**erpa, Bu**sh**, ca**sh**,

c. [gw]: **w**atsapp, **w**eb, **wh**isky, **W**yoming, **w**asabi, **w**ifi

En català, hi ha dos fenòmens que afecten els manlleus que poden interpretar-se també com a instàncies de l'emergència del no marcat. En el lèxic natiu hi ha distinció entre vocals mitjanes altes i baixes en posició tònica; això és, tant hi podem trobar uns correlats com els altres, (33a) vs. (33b). Aquesta contrast, però, es dilueix en el cas dels manlleus, i també en els acrònims i les sigles, que tendeixen, en català central, a adaptar-se sistemàticament amb els correlats oberts (Fabra, 1906, 1912; Badia, 1988; Pi i Mallarach, 1997; Mascaró, 2002, 2008, 2011; Cabré, 2009) (35), llevat dels manlleus amb vocal mitjana tònica final provinents sobretot del francès, que s'adapten amb el correlat tancat (*canap*[é], *consom*[é], *neglig*[é], *pur*[é], *frivolit*[é], *clix*[é], *pat*[é]; cf. Cabré, 2009). Aquest fenomen és compartit per l'italià (Kenstowicz, 2010), que en posició tònica també distingeix entre vocals mitjanes altes i baixes, (34a) vs. (34b), i també adapta els manlleus, els acrònims i les sigles amb els correlats oberts de les vocals mitjanes (36). Aquest comportament només es pot explicar per l'emergència de la jerarquia de restriccions de marcatge que regula les preferències vocàliques en posició tònica en funció del grau de sonicitat que presenten, la qual dona prioritat als elements que presenten major sonicitat (cf. *e, o / TÒNICA >> *ɛ, ɔ / TÒNICA). (Per a més efectes en aquesta direcció, en català i en altres llengües romàniques, com el gallec, veg. Jiménez i Lloret, 2013a, 2013b.)

(33) Català (lèxic natiu): contrast de vocals mitjanes obertes i tancades en posició tònica

a. p[ó]ma, p[é]la

b. p[ɔ́]sa, g[ɛ́]la

(34) Italià (lèxic natiu): contrast de vocals mitjanes obertes i tancades en posició tònica

a. t[ó]ca, p[é]la

b. bl[ɔ́]ca, g[ɛ́]la

(35) Català (lèxic no natiu): adaptació de *e* i *o* com a [ɛ́] i [ɔ́]

a. esn[ɔ́]b, esl[ɔ́]gan, rob[ɔ́]t, tar[ɔ́]t, bungal[ɔ́]w, postd[ɔ́]c, p[ɔ́]st-it, dr[ɔ́]n, l[ɔ́]ft, D[ɔ́]GC

b. w[ɛ́]b, top t[ɛ́]n, gill[ɛ́]tte, p[ɛ́]n-drive, n[ɛ́]rd, Intran[ɛ́]t, racl[ɛ́]tte, T[ɛ́]xas, M[ɛ́]C

(36) Italià (lèxic no natiu): adaptació de *e* i *o* com a [ɛ́] i [ɔ́]

a. d[ɔ́]berman, dr[ɔ́]n, kim[ɔ́]no, Toy[ɔ́]ta, t[ɔ́]p, sp[ɔ́]rt, st[ɔ́]p, m[ɔ:]dem, M[ɔ́]ma

b. w[ɛ́]b, n[ɛ́]t, racl[ɛ́]tte, t[ɛ́]st, tr[ɛ́]nd, hot[ɛ́]l, th[ɛ́]rmos, [ɛ́]CU

Un altre fenomen que també es pot interpretar com un cas d'emergència del no marcat és el comportament dels manlleus en què concorren una vocal mitjana tònica i una vocal mitjana posttònica (*Tòquio*, *dièsel*, *pòster*, *euro*), els quals es realitzen sense reducció vocàlica i amb una vocal tònica

mitjana alta (37). En aquests casos, s'ha defensat que hi opera un procés d'harmonia vocàlica del tret [+AA] (arrel avançada) (Cabré, 2009; Bonet et al., 2007), identificador de la classe de mots que el parlant interpreta com a manlleus. El procés és inexistent en el cas del lèxic natiu del central i exclusiu per tant del lèxic no natiu. Això és així perquè només en el lèxic no natiu, en els manlleus, és possible trobar vocals mitjanes posttòniques no reduïdes (cf. *màst*[e]*r*, *càn*[o]*n*), ja que en el lèxic natiu aquestes experimenten un procés de reducció vocàlica a [ə] i [u], respectivament. I això impedeix, òbviament, la coexistència de vocals tòniques mitjanes obertes o tancades i vocals àtones mitjanes altes en un mateix mot: *moro* [mɔ́ru], *mosso* [mósu], *mode* [mɔ́ðə], *cotxe* [kɔ́t͡ʃə], *mestre* [méstrə], *metge* [méd͡ʒə], *metro* [métru]. De manera que el parlant no té evidència de com resoldre aquestes estructures. I és en aquesta mena de situacions que es detecten casos d'emergència del no marcat.

(37) Català central (lèxic no natiu): harmonia vocàlica
- a. T[ó]qui[o], esp[ó]ns[o]r, c[ó]mb[o], S[ó]h[o], b[ó]t[o]x, p[ó]rn[o]
- b. di[é]s[e]l, Sh[é]ng[e]n, r[é]qui[e]m, H[é]g[e]l, d[é]pr[e], R[e]nf[e]
- c. p[ó]st[e]r, m[ó]d[e]m, t[ó]t[e]m, p[ó]qu[e]r, n[ó]b[e]l, sn[ó]rk[e]l, sp[ó]il[e]r
- d. [é]ur[o], r[é]c[o]rd, s[é]ni[o]r, L[é]g[o], cr[é]d[o], [é]rt[o], m[é]s[o], d[é]m[o], r[é]tr[o]

De totes maneres, el fet que en català occidental, en què sí que hi ha ocurrència de [e] i [o] posttòniques, no operi el procés d'harmonia vocàlica en el lèxic natiu ([mɔ́ro], [pɛ́zol], [métro], [rɔ́stre]), i que la correlació del tret [+AA] entre vocals mitjanes sigui menys estricta en els manlleus (38), condueix a pensar que l'origen del fenomen potser no és l'harmonia vocàlica, sinó la interrelació de processos (veg. el § 2.5). De fet, el català nord-occidental també tendeix a adaptar els manlleus amb *e* i *o* tòniques amb els correlats oberts (39), realització que es manté fins i tot quan hi ha concurrència de vocals mitjanes posttòniques, sense reducció (38).

(38) Català nord-occidental (lèxic no natiu):
- a. T[ɔ́]qui[o], esp[ɔ́]ns[o]r, c[ó]mb[o], S[ó]h[o], b[ó]t[o]x, p[ó]rn[o]
- b. di[é]s[e]l, Sh[ɛ́]ng[e]n, r[ɛ́]qui[e]m, H[é]g[e]l, d[é]pr[e], R[e]nf[e]
- c. p[ɔ́]st[e]r, m[ɔ́]d[e]m, t[ɔ́]t[e]m, p[ɔ́]qu[e]r, n[ɔ́]b[e]l, sn[ó]rk[e]l, sp[ɔ́]il[e]r
- d. [é~ɛ́]ur[o], r[ɛ́]c[o]rd, s[ɛ́]ni[o]r, L[é]g[o], cr[é]d[o], [é]rt[o], m[é]s[o], d[é]m[o], r[é]tr[o]

(39) Català nord-occidental (lèxic no natiu):
- a. esn[ɔ́]b, esl[ɔ́]gan, rob[ɔ́]t, tar[ɔ́]t, bungal[ɔ́]w, postd[ɔ́]c, p[ɔ́]st-it, dr[ɔ́]n, l[ɔ́]ft, D[ɔ́]GC
- b. w[ɛ́]b, top t[ɛ́]n, gill[ɛ́]tte, p[ɛ́]n-drive, n[ɛ́]rd, Intran[ɛ́]t, racl[ɛ́]tte, T[ɛ́]xas, M[ɛ́]C

2.5. Interacció de fenòmens

Quan en un mateix manlleu hi conflueixen dues o més estructures susceptibles d'experimentar un o més processos es poden generar diferents situacions. O bé que tots els processos s'apliquin, de manera que s'obté una nativització total del manlleu, o bé que cap dels processos s'apliqui, de manera que hi ha una manca de nativització, o bé que un dels processos s'apliqui i l'altre no, o viceversa; en aquests dos darrers casos es generen patrons mixtos. En aquesta mena de situacions, els processos rarament actuen de manera independent, de manera que l'aplicació d'un procés sol desencadenar l'aplicació de l'altre, o bé el bloqueig d'un procés sol implicar el bloqueig de l'altre, de forma que tendeixen a evitar-se els patrons mixtos, en què hi opera un procés i no pas l'altre (Itô i Mester, 1995, 1999, 2008). De totes maneres, en la mesura que no tots els processos que operen en una llengua tenen el mateix grau de productivitat, de vegades es produeixen situacions de desequilibri, asimètriques, en què l'aplicació d'un procés (el més productiu) pot conviure amb la manca d'aplicació de l'altre (el menys productiu), però no pas a la inversa.

Això és el que ocorre, per exemple, en el francès del Quebec a l'hora d'adaptar manlleus de l'anglès amb una africada i una ròtica (Hsu i Jesney, 2017, 2018). D'acord amb la seva descripció, la paraula *scratch* [skɹáʧ] de l'anglès es pot adaptar mitjançant la reparació de la ròtica i de l'africada final (40a), amb reparació de només la ròtica (40b) o sense reparació de cap dels dos segments (40c), però no és possible l'adaptació de només l'africada i no de la ròtica (40d). Això és, si l'africada es realitza com a fricativa en un manlleu, l'aproximant alveolar [ɹ] també s'ha d'adaptar com a uvular [ʀ], però no pas a la inversa (Hsu i Jesney, 2017: 250).

(40) Francès del Quebec (lèxic no natiu): adaptació del mots de l'anglès amb africada final i aproximant alveolar [ɹ] (*scratch* [skɹáʧ])

[skʀáʃ] (nativització total)

[skʀáʧ] (nativització parcial)

[skɹáʧ] (manca de nativització)

*[skɹaʃ] (nativització parcial)

En la mateixa línia, en els treballs de Pons-Moll et al. (2019a, 2019b) i de Pons-Moll i Torres-Tamarit (en premsa) (veg., també, Cabré, 2002), es demostra, a partir d'un estudi de producció i un estudi de judicis de naturalitat en parlants de l'àrea de Barcelona, que el procés d'elisió de la *-n* final després de vocal tònica i el procés de reducció vocàlica, per un costat, i aquest mateix procés i el procés d'obertura de vocals mitjanes tòniques, per l'altre costat, també interactuen en el marc d'un mateix manlleu de manera asimètrica.

S'hi demostra, d'una banda, que els manlleus susceptibles d'experimentar l'elisió de la *-n* posttònica final i la reducció vocàlica presenten un comportament en què la infraaplicació de tots dos processos (41a) és el patró més freqüent, seguit de prop de només la infraaplicació de l'elisió de la *-n*

(41b), i de ben lluny de l'aplicació de tots dos processos (41c); la infraaplicació de la reducció vocàlica i l'aplicació de l'elisió de la *-n* posttònica final (41d), en canvi, no és un patró possible. Aquest comportament sembla indicar que el procés de reducció vocàlica és més productiu que no pas el d'elisió de la *-n*.

(41) Català central (lèxic no natiu)

a. [toβoɣán] (manca de nativització)
b. [tuβuɣán] (nativització parcial)
c. [tuβuɣáØ] (nativització total)
d. *[toβoɣáØ] (nativització parcial)

I, d'altra banda, s'hi demostra que els manlleus susceptibles d'experimentar la reducció vocàlica i l'obertura de vocals mitjanes presenten un comportament en què la no aplicació de tots dos processos (42a) és la solució més freqüent, seguida de lluny de l'aplicació de tots dos processos (42b), i en què de forma general s'eviten els patrons mixtos, amb manca d'aplicació d'obertura vocàlica i aplicació de reducció vocàlica (42c) o amb aplicació d'obertura vocàlica i no aplicació de reducció vocàlica (42d), si bé el test de percepció indica que el primer tipus de patró mixt (42c) és acceptable. En aquests treballs s'interpreta, per tant, que les ocurrències del tipus *T*[ó]*qui*[o], *di*[é]*s*[e]*l*, *p*[ó]*st*[e]*r* i [é]*ur*[o] (cf. (37)) no són producte d'un procés d'harmonia vocàlica, per bé que en tenen l'aparença. Són producte, en canvi, de la pressió que la manca d'aplicació d'un procés exerceix sobre l'aplicació de l'altre, concretament de la pressió que la manca de reducció vocàlica, que el parlant interpreta com a tret no nativitzant, exerceix sobre la vocal tònica, que no experimenta el procés d'obertura, fet que el parlant interpreta, també, com un tret no nativitzant. En canvi, quan opera la reducció vocàlica, tret nativitzant, tendeix a obrir-se, també, la vocal mitjana tònica, tret també nativitzant.

(42) Català central (lèxic no natiu)

a. [éwɾo], [póster]
b. [ɛ́wɾu], [pɔ́stər]
c. ?[éwɾu], [póstər]
d. ?![ɛwɾo], [pɔ́ster]

La idea darrere d'aquesta proposta és que quan hi ha concurrència d'estructures susceptibles d'experimentar processos en un mateix manlleu, aquests processos no operen amb total llibertat, sinó que es generen relacions de solidaritat entre ells. El parlant, en general, tendeix a evitar patrons mixtos, es decanta o bé per la manca o bé per l'aplicació de tots els processos en joc, i si accepta algun patró mixt, és aquell en què hi ha aplicació del procés més productiu i no aplicació del que ho és menys (per exemple, la reducció vocàlica i no l'elisió en casos del tipus *tobogan*). L'existència d'aquesta mena d'interaccions ha estat confirmada en altres treballs amb recollida de dades d'altres

varietats del català, com el d'Ossorio (2019), amb dades del manresà, i el de Pujol (2020), amb dades de la plana de Vic.

Un altre cas en què també hi ha interacció de fenòmens és en els manlleus de l'anglès acabats en consonant, que, com hem vist en el § 2.1, poden presentar desplaçament de l'accent a la darrera síl·laba o no, i que contenen una *h*, que com hem vist es pot adaptar com a [x] o com a [Ø]. Tal com s'il·lustra en els exemples de (43a), l'adaptació de la *h* com a [x] només és compatible amb la manca de desplaçament de l'accent (manca de nativització), mentre que l'adaptació de la *h* com a Ø només és compatible amb el desplaçament de l'accent (nativització total). No són gramaticals, en efecte, patrons mixtos amb adaptació de *h* com a [x] i desplaçament de l'accent, o amb adaptació de *h* com a Ø i sense desplaçament de l'accent. També hi ha interacció entre fenòmens en els manlleus amb [θ] i vocals mitjanes àtones: en aquest cas, la icompatibilitat es dona entre la reducció vocàlica i la presència de [θ], tal com demostren els exemples de (43b).

(43)	hoquei	[ˈxokej]	[ukɛ́j]	(*[ˈokej], *[xuˈkɛj])
	handbol	[ˈxambol]	[əmbɔ́l]	(*[ˈambol], *[ˈxəmˈbɔl])

2.6. Confluències i discrepàncies estratègiques

Des d'un punt de vista contrastiu, també és d'interès la manera amb què diferents llengües eviten de manera uniforme una mateixa estructura il·lícita en la seva fonologia (Steriade, 2008; Kang, 2011). En portuguès del Brasil, en espanyol i en català, per exemple, hi ha confluència estratègica (concretament, epèntesi), per a evitar les estructures del tipus *sC-* a l'inici de paraula en manlleus de l'anglès (*stock*), l'italià (*spaghetti*) o l'alemany (*Schleker*). L'únic que varia en aquests casos és la qualitat de la vocal epentètica, que és [ə] en català (central) ([ə]*stoc*), [e], en espanyol ([ə]*stoc*) i [i] en portuguès del Brasil ([i]*stoc*). També és rellevant la manera en què diferents llengües eviten la mateixa estructura a través d'estratègies diferents: els préstecs del grec o del llatí amb obertures sil·làbiques formades per consonants massa pròximes en sonicitat (*pneumatikós*, *psicologia*) es resolen amb elisió de la primera consonant en espanyol ([n]*eumático*, [s]*icología*), en català ([n]*eumàtic*, [s]*icologia*) o en portuguès europeu ([n]*eumático*, [s]*icología*), però en altres llengües, com el portuguès del Brasil, aquesta mena d'estructures s'adapten per mitjà de la inserció d'una vocal epentètica interna entre les dues consonants inicials ([pi]*neu*, [pi]*sicologia*).

3. EL COMPORTAMENT FONOLÒGIC DELS MANLLEUS I LA PRODUCCIÓ DE LA L2 I LA LE

Altres qüestions suggestives en relació amb el comportament fonològic dels manlleus són la seva relació amb les excepcions lèxiques, la infraaplicació motivada morfològicament, l'opacitat per interacció amb altres processos, la variació intralingüística i interlingüística dels processos en qüestió

o la transferència o no transferència de determinats patrons fonològics a una segona llengua (L2) o a una llengua estrangera (LE). A Pons-Moll (2015) s'analitzen de forma integrada tots els processos morfofonològics del català (elisió de *-n* i *-r* finals, reducció vocàlica, simplificació de grups consonàntics finals, inserció d'epèntesi en posició inicial i final de mot, ensordiment d'obstruents finals, etc.), i es demostra que es comporten de forma coherent en cadascuna d'aquestes situacions. Així, l'ensordiment d'obstruents finals, que com hem vist també opera en els manlleus (veg. el § 2.2), no presenta cap excepció lèxica, no s'infraaplica per raons morfològiques, no s'opacitza per interacció amb altres fenòmens, no presenta variació dialectal, i es transfereix a una segona llengua o a una llengua estrangera. En canvi, l'elisió de la *-r* posttònica final, que tendeix a no operar en els manlleus (cf. (11)), sí que presenta excepcions lèxiques (*motor*, *amor*, *terror*), s'infraaplicaca per raons morfològiques (cf. balear *esper*, *consider*, *moder*), esdevé opac per interacció amb altres processos (com ara la simplificació de grups consonàntics finals: *for(t)*, *ver(d)*, *cer(t)*), presenta variació dialectal (no opera, per exemple, en bona part de les varietats valencianes), i no es transfereix a la L2. De fet, aquesta mena de confluències no són pas gratuïtes. El fet que en el lèxic natiu hi hagi ocurrències de determinades estructures (per exemple, de vocals mitjanes àtones) i no pas d'altres (obstruents sonores en posició final), és el que explica que hi hagi manlleus que s'introdueixin en la llengua sense cap mena d'adaptació (*Janss*[e]*n*) i d'altres, amb adaptació (*COVI*[t]).

D'entre les relacions entre el comportament fonològic dels manlleus amb altres fenòmens, aquí volem destacar la que manté amb l'adquisició i la producció d'una segona llengua o d'una llengua estrangera. Si es fa un repàs, per exemple, de les diferents estratègies comentades en els punts anteriors, es pot comprovar com tendeixen a manifestar-se, amb les mateixes característiques, en la fonologia d'una segona llengua o d'una llengua estrangera. Per fer-ho, partirem de les produccions de parla en anglès per part de catalonaparlants que apareixen enregistrades a *The Speech Accent Archive*, disponibles a <speech accent archive: browse (gmu.edu)>, del treball de Pons-Moll (2015), en què es recullen les dades d'un treball anterior sobre aquesta qüestió, i dels resultats de Rocosa (2019). En el § 2.1, per exemple, hem vist que el grafema *h* s'interpreta com a [x] en els manlleus, i que el català no mostrava inconvenients a importar el so fricatiu interdental [θ] en els manlleus de l'anglès o de l'espanyol. Doncs precisament aquestes són les realitzacions que trobem per a *h* i *th* en anglès com a L2 (44a). En el § 2.2, hem vist com, en canvi, l'ensordiment d'obstruents finals o l'epèntesi inicial en mots començat per *sC-* operaven en els manlleus, i de fet també ho fan, en general, en les produccions d'anglès com a L2 (44b); en aquest cas, la qualitat de la vocal epentètica tendeix a ser [e]. En el mateix fragment, es pot observar com les aproximants retroflexa i alveolar sonores ([ɻ], [ɹ]) es realitzen de forma sistemàtica com a [ɾ] (44c) (en aquest text no hi ha instàncies del context perquè aparegui la vibrant), i que el sistema vocàlic es redueix a les vuit vocals pròpies del català, sense distincions de llargada vocàlica (44d). Pel que fa al procés de reducció vocàlica de les vocals mitjanes, d'elisió de *-n* i de *-r*, tampoc no es transfereixen en la parla d'espanyol com a L2 (cf. *desobedecer* [desoβeðeθéɾ], *desorientación* [desoɾjentaθjón]) o en la parla d'anglès com a L2 (cf. *generalize* [d͡ʒeneɾəlájs]).

(44) a. Ask **h**er [x] to bring these **th**ings [θ] with **h**er [x] from the store (Font: The Speech Accent Archive / Catalan / 5 / Barcelona)

b. Plea**se** [s] call [e]Stella. Ask he**r** to bring these things with her from the store: Six [e]spoons of fresh [e]snow pea**s** [s], five thick [e]sla**bs** [ps] (.) of blue chee**se** [s], and maybe a snack for her brother Bo**b** [p] (Font: The Speech Accent Archive / Catalan / 5 / Barcelona)

c. Ask he**r** [ɾ] to b**r**ing [ɾ] these things with her f**r**om [ɾ] the sto**re** [ɾ] (Font: The Speech Accent Archive / Catalan / 5 / Barcelona)

d. Pl**ea**se ([i] per [iː]) call ([ɔ] per [ɑ]) Stella. **A**sk ([a] per [ǽ]) her to br**i**ng ([i] per [ɪ]) th**e**se ([i] per [iː] th**i**ngs ([i] per [ɪ]) with her fr**o**m ([ɔ] per [ʌ]) the st**o**re ([o] per [ɔː]). S**i**x ([i] per [ɪ]) sp**oo**ns ([u] per [uː]) of fresh snow p**ea**s ([i] per [iː]), five th**i**ck ([i] per [ɪ]) sl**a**bs ([a] per [æ]) of bl**ue** ([u] per [uː]) ch**ee**se ([i] per [iː]), **a**nd ([a] per [æ])) maybe a sn**a**ck [a] per [æ]) for her br**o**ther ([ɔ] per [ʌ́]) B**o**b ([ɔ] per [ɑ]). We **a**lso ([o] per [ɑ]) n**ee**d ([i] per [iː]) a sm**a**ll ([o] per [ɑ]) pl**a**stic ([a] per [æ]) snake **a**nd ([a] per [æ]) a b**i**g ([i] per [ɪː]) t**o**y ([o] per [ɔː]) fr**o**g ([ɔː] per [ɑ]) for the k**i**ds ([i] per [ɪː]). Sh**e** ([i] per [iː]) c**a**n ([a] per [ə]) sc**oo**p ([u] per [uː]) th**e**se ([i] per [iː]) th**i**ngs ([i] per [ɪ]) int**o** ([u] per [ə]) three r**e**d ([ɛ] per [ɛː]) b**a**gs ([a] per [æ]), and w**e** ([i] per [iː]) w**i**ll ([i] per [ɪ]) go m**ee**t ([i] per [iː]) h**e**r ([ɛ] per [ə]) Wednesday **a**t ([a] per [æ]) the train stati**o**n ([o] per [ə]). (Font: The Speech Accent Archive / Catalan / 5 / Barcelona)

Pel que fa a l'accent, molts dels patrons que s'han identificat per als manlleus emergeixen en la producció de l'anglès com a llengua estrangera. A Rocosa (2019) es detecten, per exemple, les dificultats dels catalanoparlants de produir mots sobresdrúixols, que es realitzen com a aguts o plans quan acaben en consonant (*generalize* [d͡ʒenerəˈlajs], *architecture* [aɾkiˈtektuɾ]), com a esdrúixols o plans quan acaben en vocal (*cerimony* [seˈɾemoni] o [seɾeˈmoni]). El mots esdrúixols, per la seva banda, tendeixen a realitzar-se aguts quan acaben en consonant (*demonstrate* [demonsˈtɾeɪt]) o fins i tot plans quan la penúltima síl·laba és travada (*advertisement* [ədverˈtajzmen]), plans quan acaben en vocal (*obligatory* [oblɪgəˈtoɾi]). Al mateix temps, també hi ha casos de reparacions innecessàries, com ara les realitzacions planes de mots aguts acabats en consonant (*princess* [ˈpɾinses], *weekend* [ˈwikent], *sixteen* [ˈsɪkstin]).

Ja, per acabar, un apunt en relació amb l'emergència del no marcat. En el § 2.5 es deia que les ocurrències d'obstruents sordes en posició final en els manlleus en espanyol era un cas d'emergència del no marcat, ja que el lèxic natiu de l'espanyol no té aquest procés. Aquest mateix comportament, amb ensordiment, és el que trobem en les produccions d'anglès com a llengua estrangera en castellanoparlants (veg. (45)).

(45) Plea**se** [s] call Stella. Ask her to bring the**se** [s] things with her from the store: Six spoons of fresh snow peas, five thick sla**bs** [ps] of blue chee**se** [s], and maybe a snack for her

brother Bo**b** [p]. We also nee**d** [t] a small plastic snake and a big toy frog for the kids [ts]. She can scoop these thing**s** [s] into three re**d** [t] ba**gs** [ks], and we will go meet her Wednesday at the train station. (Font: The Speech Accent Archive / Spanish / 22 / Madrid)

4. REMARQUES FINALS

En aquest article s'han revisat i il·lustrat les diferents estratègies (importació diferencial, adaptació a la fonologia nativa, reparació divergent, emergència del no marcat, reparació innecessària) que es desencadenen en diverses llengües romàniques a l'hora d'adaptar els manlleus. S'ha comprovat com la tria de cadascuna d'aquestes estratègies no depèn de la llengua en qüestió, sinó del tipus d'estructura, de fenomen i de posició estructural implicats en cada cas. S'ha observat que en totes les llengües analitzades (català, espanyol, italià, portuguès europeu i del Brasil) hi ha una tendència a preservar, sense elisió i sense epèntesi, el costat dret del mot, per bé que en espanyol són possibles realitzacions amb simplificació o elisió. És possible que aquest comportament homogeni, amb preservació, tingui a veure amb el cost perceptiu que té, en relació amb l'input (i.e., l'output del manlleu en la llengua donant), l'elisió (Steriade, 2008), i amb la productivitat relativa dels fenòmens que afecten la perifèria dreta del mot, circumstància que es referma per l'existència, en aquesta posició, d'excepcions lèxiques i una fonologia en la L2 i LE en la mateixa direcció. En tot cas, en aquesta posició només s'hi admeten canvis amb un cost perceptiu mínim, com els canvis de sonoritat. S'ha comprovat, també, que totes les llengües analitzades opten pel manteniment o per l'epèntesi en posició inicial de mot, però en cap cas per l'elisió. I això, al seu torn, es pot relacionar amb el baix cost que implica inserir una vocal que contrasta ben poc amb Ø (Steriade, 2008), amb la major productivitat dels fenòmens que operen en aquest costat del mot, i sobretot, amb el fet que, a diferència del que ocorreria en posició final, la inserció d'una vocal a l'esquerra del mot o del radical no té efectes prosòdics en la paraula. S'ha justificat, també, que la reparació divergent es relaciona sovint amb estadis de productivitat diferents dels fenòmens implicats, i que els casos de reparació innecessària afecten sobretot els processos d'accentuació, els quals requereixen un domini dels sistemes accentuals de la llengua donant que la majoria de parlants no tenen. Així mateix, s'ha vist com els manlleus són una finestra no només a les característiques internes de cada llengua, sinó a la gramàtica universal, en la mesura que hi emergeixen patrons no marcats, impossibles de detectar en el lèxic natiu. S'ha comprovat com les normes de correspondència grafia-so pròpies de les llengües receptores tenen un paper rellevant en l'adaptació dels manlleus, les quals es manifesten sobretot en el vocalisme. En la darrera part de l'article, s'ha volgut destacar la confluència entre el comportament fonològic dels manlleus i la fonologia de la L2 i LE: en bona part dels casos els patrons detectats en els manlleus es reprodueixen en la producció d'una segona llengua o d'una llengua estrangera.

REFERÈNCIES

BADIA I MARGARIT, Antoni M. (1988). «Les vocals tòniques *e* i *o* en el català de Barcelona». A: *Sons i fonemes de la llengua catalana*, pàg. 141-190. Barcelona: Universitat de Barcelona.

BONET, Eulàlia; LLORET, Maria-Rosa (1998). *Fonologia catalana*. Barcelona: Ariel.

BONET, Eulàlia; LLORET, Maria-Rosa; MASCARÓ, Joan (2007). «Domain and directionality in Catalan ATR harmony». Pòster presentat al workshop Harmony in the languages of the Mediterranean, de la 4th Old World Conference on Phonology. Rodes.

BONET, Eulàlia (2006). «Gender allomorphy and epenthesis in Spanish». A: Martínez-Gil, Fernando; Colina, Sonia (ed.). *Optimality-Theoretic Studies in Spanish Phonology*, pàg. 312-338. Amsterdam/Filadèlfia: John Benjamins.

CABRÉ, M. Teresa; DOMÈNECH, Ona; ESTOPÀ, Rosa (ed.) (2014). *Mots nous en català: una panoràmica geolectal = New words in Catalan: A diatopic view*. Amsterdam/Filadèlfia: John Benjamins.

CABRÉ MONNÉ, Teresa (2002). «Altres sistemes de formació de mots». A: Solà, Joan; Lloret, Maria-Rosa; Mascaró, Joan; Pérez Saldanya, Manuel (dir.). *Gramàtica del català contemporani*, vol. 1, pàg. 889-932. Barcelona: Empúries.

CABRÉ MONNÉ, Teresa (2009). «Vowel reduction and vowel harmony in Eastern Catalan loanword phonology». A: Vigário, Marina; Frota, Sónia; Freitas, Maria João (ed.). *Phonetics and Phonology. Interactions and interrelations*, pàg. 267-286. Amsterdam/Filadèlfia: John Benjamins.

CABRÉ MONNÉ, Teresa (2010). «La adaptación de préstamos en catalán». Madrid: Instituto Cervantes. Disponible a: <https://www.cervantes.es/imagenes/File/lengua/jornadas/Teresa_Cabr_Monn_2010IC.pdf>.

COLINA, Sonia (1995). *A constraint-based approach to syllabification in Spanish, Galician and Catalan*. Tesi doctoral. Urbana-Champaign: University of Illinois.

COLINA, Sonia (2009). *Spanish Phonology. A Syllabic perspective*. Washington, DC: Georgetown University Press.

CREUS, Imma; JULIÀ-MUNÉ, Joan (2010). «L'adaptació fònica dels neologismes per manlleu en català». A: Cabré, M. Teresa; Domènech, Ona; Estopà, Rosa; Freixa, Judit; Lorente, Mercè (ed.). *Actes del I Congrés Internacional de Neologia de les Llengues Romàniques* (CINEO), pàg. 363-376. Barcelona: Institut Universitari de Lingüística Aplicada, Universitat Pompeu Fabra.

D'ANDRADE, Ernesto; RODRIGUES, Celeste (1998). «Das Escolas e das Culturas: História de Uma Sequência Consonântica». A: *Actas do XIV Encontro Nacional da Associação Portuguesa de Linguística*, vol. 1, pàg. 117-133.

FABRA, Pompeu (1906). «Les *E* toniques du Catalan». *Révue Hispanique*, vol. 15, pàg. 9-23.

FABRA, Pompeu (1912). *Gramática de la lengua catalana*. Barcelona: L'Avenç.

FAUST, Noam; TORRES-TAMARIT, Francesc (2017). «Stress and final /n/ deletion in Catalan: Combining Strict CV and OT». *Glossa: a journal of general linguistics*, vol. 2, núm. 1, 63. pàg. 1-23.

FREITAS, Tiago; RAMILO, Maria Celeste; SOALHEIRO, Elisabete (2003). «O processo de integração dos estrangeirismos no português europeu». A: Mendes, Amália; Freitas, Tiago (ed.). *Actas do XVIII Encontro Nacional da Associação Portuguesa de Linguística*, pàg. 371-385. Lisboa: Colibri.

HARRIS, James (1987). «Epenthesis processes in Spanish». A: Neidle, Carol; Núñez-Cedeño, Rafael (ed.). *Studies in Romance Languages*, pàg. 107-122. Dordrecht: Foris.

HOLDEN, Kyril (1976). «Assimilation rates of borrowings and phonological productivity». *Language*, vol. 52, pàg. 131-147.

HSU, Brian; JESNEY, Karen (2017). «Loanword adaptation in Québec French: evidence for weighted scalar constraints». A: Kaplan, Aaron; Kaplan, Abby; McCarvel, Miranda K.; Rubin, Edward J. (ed.). *Proceedings for the 34th Meeting of the West Coast Conference on Formal Linguistics* (WCCFL 34), pàg. 249-258. Somerville, MA: Cascadilla.

HSU, Brian; JESNEY, Karen (2018). «Weighted scalar constraints capture the typology of loanword adaptation». A: Gallagher, Gillian; Gouskova, Maria; Heng Yin, Sora (ed.). *Proceedings of the 2017 Annual Meeting on Phonology*, pàg. 1-11. Linguistic Society of America.

HUALDE, José Ignacio (1999). «La silabificación en español». A: Núñez-Cedeño, Rafael; Morales-Front, Alfonso. *Fonología de la lengua española contemporánea*. Washington, DC: Georgetown University Press.

IEC (2017) = INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (2017). *Ortografia catalana*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.

ITÔ, Junko; MESTER, Armin (1995). «The core-periphery structure of the lexicon and constraints on reranking». A: Beckman, Jill, Urbanczyk, Suzanne; Walsh, Laura (ed.). *University of Massachusetts Occasional Papers in Linguistics* [UMOP], vol. 18: *Papers in Optimality Theory*, pàg. 181-209. Amherst, MA: GLSA, University of Massachusetts.

ITÔ, Junko; MESTER, Armin (1999). «The phonological lexicon». A: Natsuko Tsujimura (ed.), *The handbook of Japanese linguistics*, pàg. 62-100. Malden, MA: Blackwell. [Publicat també a John J. McCarthy (ed.) (2004). *Optimality Theory: A reader*, pàg. 552-568. Madlen, MA: Wiley Blackwell.]

ITÔ, Junko; MESTER, Armin (2008). Lexical classes in phonology. A: Miyagama, Shigeru; Saito, Mamoru (ed.). *The Oxford handbook of Japanese linguistics*, pàg. 84-106. Oxford: Oxford University Press.

JIMÉNEZ, Jesús, LLORET, Maria-Rosa (2013a). «Efectes de prominència en canvis vocàlics obscurs». A: Casanova, Emili; Calvo Rigual, Cesáreo (ed.). *Actas del XXVI Congreso Internacional de Lingüística y Filología Románica (Valencia 2010)*, vol. 1, pàg. 657-668. Berlín: Mouton de Gruyter.

JIMÉNEZ, Jesús, LLORET, Maria-Rosa (2013b). «Vocalic adjustments under Positional Markedness in Catalan and other Romance languages». A: Camacho-Taboada, María Victoria; Jiménez-Fernández, Ángel L.; Martín-González, Javier; Reyes-Tejedor, Mariano (ed.). *Information Structure and Agreement*, pàg. 319-335. Amsterdam/Filadèlfia: John Benjamins.

JIMÉNEZ, Jesús, LLORET, Maria-Rosa, PONS-MOLL, Clàudia (2019). «Adjusting to the syllable margins: Glides in Spanish and Catalan». A: Gibson; Mark; Gil, Juana (ed.). *Romance phonetics and phonology*, pàg. 276-298. Oxford: Oxford University Press.

KANG, Yoonjung (2011). «Loanword phonology». A: van Oostendorp, Marc; Ewen, Colin; Hume, Elizabeth; Rice, Keren (ed.). *The Blackwell companion to phonology*, vol. 4, pàg. 2258-2282. Malden, MA / Oxford: Wiley-Blackwell.

KENSTOWICZ, Michael (2005). «The phonetics and phonology of loanword adaptation». A: Rhee, S.-J. (ed.). *Proceedings of ECKL 1: Proceedings of 1st European Conference on Korean Linguistics*, pàg. 17-32. Seoul: Hankook Publishing Co.

KENSTOWICZ, Michael (2010). «Vocale incerta, Vocale aperta». A: *Proceedings of the 40th Linguistic Symposium on Romance Languages, LSRL 40, 2010, March 26-28, University of Washington*. Disponible a <https://dspace.mit.edu/handle/1721.1/71768>.

LLORET, Maria-Rosa (2002). «Estructura sil·làbica». A: Solà, Joan; Lloret, Maria-Rosa; Mascaró, Joan; Pérez Saldanya, Manuel (dir.). *Gramàtica del català contemporani*, vol. 1, pàg. 197-249. Barcelona: Empúries.

LLORET, Maria-Rosa; MASCARÓ, Joan (2006). «Depalatalization in Spanish revisited». A: Martínez-Gil, Fernando; Colina, Sonia (ed.). *Optimality-Theoretic Studies in Spanish Phonology*, pàg. 74-98. Amsterdam/Filadèlfia: John Benjamins.

MASCARÓ, Joan ([1976] 1978). *Catalan Phonology and the Phonological Cycle*. Bloomington, IN: Indiana University Linguistics Club.

MASCARÓ, Joan (2002). «El sistema vocàlic. Reducció vocàlica». A: Solà, Joan; Lloret, Maria-Rosa; Mascaró, Joan; Pérez Saldanya, Manuel (dir.). *Gramàtica del català contemporani*, vol. 1, pàg. 89-123. Barcelona: Empúries.

MASCARÓ, Joan (2008). «La distribució de les vocals mitjanes tòniques en català central». *Caplletra. Revista Internacional de Filologia*, vol. 44, pàg. 75-102.

MASCARÓ, Joan (2011). «Efectes accentuals i sil·làbics sobre la distribució de les vocals mitjanes en català central». A: Lloret, Maria-Rosa; Pons-Moll, Clàudia (ed.). *Noves aproximacions a la fonologia i la morfologia del català. Volum d'homenatge a Max W. Wheeler*, pàg. 405-426. Alacant: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana.

MATEUS, Maria Helena; D'ANDRADE, Ernesto (2000). *The phonology of Portuguese*. Oxford: Oxford University Press.

MCCARTHY, John (2002). *A Thematic Guide to Optimality Theory*. Cambridge: Cambridge University Press.

MORANDINI, Diego (2007). *The phonology of loanwords into Italian*. Treball de màster. Londres: University College London.

OLIVA, Salvador; SERRA, Pep (2002). «Accent». A: Joan Solà, Maria-Rosa Lloret, Joan Mascaró; Manuel Pérez Saldanya (dir.). *Gramàtica del català contemporani*, vol. 1, pàg. 345-391. Barcelona: Empúries.

OSSORIO, Roser (2019). *Relacions de solidaritat entre l'obertura de vocals mitjanes tòniques, la reducció vocàlica i l'elisió de ròtica final en els manlleus*. Treball de màster. Barcelona: Universitat de Barcelona.

PEPERKAMP, Sharon (2005). «A Psycholinguistic Theory of Loanword Adaptations». A: Ettlinger, M.; Fleischer, N.; Park-Doob, M. (ed.). *Proceedings of the 30th Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society*, pàg. 341-352. Berkeley: The Society.

PI-MALLARACH, Josep (1997). *L'obertura de les vocals mitjanes en una mostra de neologismes del català*. Tesi doctoral. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona.

PONS-MOLL, Clàudia (2012a). «Loanword Phonology, Lexical Exceptions, Morphologically Driven Underapplication, and the Nature of Positionally Biased Constraints». *Catalan Journal of Linguistics*, vol. 11, pàg. 127-166. (Special Issue *On Loanwords Phonology*, ed. by Michael Kenstowicz and Teresa Cabré.)

PONS-MOLL, Clàudia (2012b). «When diachrony meets synchrony. Phonological change, phonological variation and Optimal Paradigms». A: Gunther De Vogelaer, Guido Seiler (ed.). T*he Dialect Laboratory. Dialects as a testing ground for theories of language change*. Studies in Language Companion Series, 128, pàg. 197-226. Amsterdam/Filadèlfia: Amsterdam/Filadèlfia: John Benjamins.

PONS-MOLL, Clàudia (2015). «Comentaris a Joan Mascaró Regularitat i excepcions en fonologia: les reduccions vocàliques, de Joan Mascaró». A: Lloret, Maria-Rosa; Pons-Moll, Clàudia; Bosch-Roura, Eva (ed.). *Clàssics d'ahir i d'avui en la gramàtica del català*, pàg. 71-101. Barcelona: Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona.

PONS-MOLL, Clàudia; TORRES-TAMARIT, Francesc; MARTIN-DIACONESCU, Vlad (2019a). «Catalan nativization patterns in the light of Weighted Scalar Constraints». Ponència presentada a la 42nd Generative Linguistics in the Old World conference. Universitetet i Oslo.

PONS-MOL, Clàudia; TORRES-TAMARIT, Francesc; MARTIN-DIACONESCU, Vlad (2019b). «Catalan (im)possible nativizations in the light of Weighted Scalar Constraints». Ponència presentada al 27th Manchester Phonology Meeting. University of Manchester.

PONS-MOLL, Clàudia, TORRES-TAMARIT, Francesc (en premsa). «Catalan nativization patterns in the light of Weighted Scalar Constraints». A: Baauw, Sergio; Drijkoningen, Frank; Meroni, Luisa (ed.). *Romance Languages and Linguistic Theory. Selected papers from 'Going Romance' Utrecht 2018*. Amsterdam/Filadèlfia: John Benjamins, CILT.

PUJOL, Xevi (2020). *Sobre la distribució vocàlica en els manlleus i el seu grau de nativització fonològica: estudi experimental a través d'una mostra del català de la plana de Vic i proposta d'explicació tipològica*. Treball de final de grau. Barcelona: Universitat de Barcelona.

REPETTI, Lori (2012). «Consonant-final loanwords and epenthetic vowels in Italian». *Catalan Journal of Linguistics*, vol. 11, pàg. 167-188. (Special Issue *On Loanwords Phonology*, ed. by Michael Kenstowicz and Teresa Cabré.)

ROCOSA, Júlia (2019). *La producció de l'accent lèxic en anglès com a llengua estrangera en catalanoparlants*. Treball de final de grau. Barcelona: Universitat de Barcelona.

SMITH, Jennifer (2018). «Impossible-nativization effects and productivity in loanword phonology». Ponència invitada a l'Old World Conference on Phonology 15. University College London.

STERIADE, Donca (2008). «The phonology of perceptibility effects: the P-Map and its consequences for constraint organization». A: Hanson, Kristin; Inkelas, Sharon (ed.). *The Nature of the Word: Studies in Honor of Paul Kiparsky*, pàg. 151-179. Cambridge, MA: The MIT Press.

VELOSO, João (2010). «Rimes /VGNS/ en position finale de mot en portugais: une contrainte 'sensible au mot'». A: Iliescu, Maria; Siller-Runggaldier; Danler, Paul (ed.). *Actes du XXVe Congrès International de Linguistique et de Philologie Romanes. Innsbruck, 3-8 septembre 2007*, vol. 2, pàg. 232-240. Berlín: De Gruyter.

VIGÁRIO, Marina (2016). «Segmental phenomena and their interactions: Evidence for prosodic organization and the architecture of grammar». A: Fischer, Susann; Gabriel, Christoph (ed.), *Manual of Grammatical Interfaces in Romance*, pàg. 41-73. Berlín/Bòston: De Gruyter.

VIGÁRIO, Marina (en premsa). «Portuguese». A: Gabriel, Christoph, Gess, Randall; Meisenburg, Trudel (ed.). *Manual of Romance phonetics and phonology*. Berlín / Nova York: De Gruyter

WHEELER, Max (2005). *The phonology of Catalan*. Oxford: Oxford University Press.